

finem. Zadnje volitve so dokazale, kakšna reva je pri nas za kandidate. Diskreditirajte slovensko poslanstvo v obče in ogrenili bodete vsakemu prevzeti težavno in nevhvaležno breme poslanstva.

Sedanji politični položaj in Slovenci.

III.

Zadnjikrat smo obljubili, da bomo danes govorili o slabih straneh sprave in kako bi se dale popraviti. O tem govoriti je tem bolj dolžnost naša, ker vlada zagotavlja, da vsakakor hoče, da se sprava dožene. Mladočehi hočejo, da bi se pred spravo obnovilo češkodržavno pravo, nekateri Staročehi pa zahtevajo, da bi se vsaj uvedel češki notranji službeni jezik. Temu mi ne odrekamo važnosti, ali vendar ta stvar ni tolikega pomena in bi tudi ž njo še sprava ne dobila ugodnega lica. Sprava se pa ne da popraviti s kakimi malenkostnimi premembami, temveč njena podlaga se mora predelati, posamične določbe njene pa skoro vse lahko ostanejo.

Največa napaka je, da se je sprava omejila edino na Češko, kakor bi v drugih kraljevinah in deželah ne bilo narodnih bojov in zatiranih narodnosti. Na Češkem bi sprava koristila edino Nemcem, ž njo bi si zagotovili svoja prava in morda pridobili še kake predprave. Moravski in šleški Čehi bi pa bili s tako spravo le na slabšem, ker bi Nemci lahko potem bolj vse sile porabili proti moravskim in šleškim Čehom, ker bi ne imeli dela doma. Naj bi se na Češkem uvel tudi češki notranji jezik, naj bi se celo povejšala avtonomija češke kraljevine, da se pridobé za spravo tudi Mladočehi, vendar bi s tem češkemu narodu v skupnosti ne bilo pomagano, še manj pa avstrijskim Slovanom sploh. Kaj drugega bi pa bilo, ko bi se sprava uvela za vse avstrijske meševite dežele. Večina onih določeb, ki bodo v korist Nemcem na Češkem, bila bi v korist Slovanom na Moravskem, v Šleziji, na Koroškem, Štajerskem in Primorskem, Italijanom pa na Južnem Tirolskem. Vlada in Nemci, če res želé sprave, tudi ne morejo oporekati taki spravi. Če je pa vlada proti taki spravi, potem jej pa sploh za spravo nič ni, temveč le za predprave nemškega naroda, in slovanski državni poslanci je potem ne morejo več podpirati z lahkim srcem.

Morda kdo poreče, da je vlada že dovolj pokazala, da jej je le za Nemce, ker je spravo le za Češko želela. Mi pa imamo o grofu Taaffeji predobro misel, da bi o spravi tako sodili. Pojasnili smo že tudi, da je vlada nekako prisiljena posegla po spravi. Dolžnost čeških zastopnikov je pa bila na Dunaju postaviti se na edino pravilno stališče. Ko pa dr. Rieger in tovariši tega niso storili, je pa bila dolžnost Mladočehov, da bi se bili postavili na to stališče, ne pa trkati na svojo zgodovinsko pravo. Nemci bi bili iz prva morda malo ugovarjali, češ, da so razmere drugod drugačne, ali spoznavši, da se Slovani drugače ne udado, pa bi bili prijenjali. Če bi pa Nemci ne bili hoteli sprave, pa bi potem vsaj svet

vedel, kdo je kriv razporu, sedaj se pa nespravljalivost podtika le Mladočehom.

Izmej podrobnih določeb je pa pač edina določba o kurijah, proti kateri bi utegnili imeti kake večje pomisleke s parlamentarnega stališča. Ko bi se pa bili Čehi postavili na stališče, katero smo mi označili, najbrže bi bili Nemci to določbo radi opustili, videč, da bi semtertje bila dobro orožje proti njim. Iz prva celo liberalni listi niso bili navdušeni za to določbo, šele potem so začeli naglašati njeno važnost, ko so Mladočehi začeli boj proti spravi. Razdelitev okrajev po narodnosti in razdelitev nekaterih oblastev bi pa tudi dežele še ne razkosala, kakor so se bali nekateri Čehi. Prebivalce raznih dežel vežejo zgodovinski spomini, po mnogih krajih pa tudi narodnogospodarske koristi. Vse te stvari se ne dajo z enim dnevom izbrisati. Nemci in Čehi bi tudi tako ne težili narazen, ko bi se poravnal narodni prepir. Z razdelitvijo nekaterih oblastev bi se pospešil narodni mir, ker bi vsaka narodnost lahko svoje stvari po svojem ukusu in pa po svoji potrebi uravnala. Moravskim in šleškim Čehom, koroškim, primorskim in štajerskim Slovincem bi bil na ta način zagotovljen obstanek, kar je gotovo večje važnosti, nego bi bila kaka dvomljiva pridobitev, če tudi na podlogi zgodovinskega prava.

Taka sprava je pa zaradi tega posebnega pomena, ker se strinja z našo ustavo, dočim je češko pravo v nasprotji ž njo. Dala bi se torej veliko lažje izvesti nego pa obnovljenje češkega državnega prava, in ž njo bi ne bilo pomagano le enemu narodu, temveč naredil bi se narodni mir po vsej državi. Vlada ali stranka, ki bi to delo izvršila, pridobila bi se velike zasluge za našo državo. Nemški liberalci bi ne mogli lahko ugovarjati taki spravi, ker sami trdijo, da so za ustavo in da želé narodne sprave. Vsaj ravno levica je dala ustavo in zagotovila vsaj načelno enakopravnost vsem avstrijskim narodom.

Morda kdo poreče, kaj se bomo pač Slovenci ukvarjali s takimi vprašanji, ko se vendar le na nas pri rešitvi takih vprašanj ne bodo oziralo. To stališče je pa seveda jako omejeno. Mi imamo svoje zastopnike na Dunaju, ki delujejo v zvezi z zastopniki družih narodov, torej jim je mogoče o priliki o tem izreči svoje mnenje proti zastopnikom češkega naroda. Če ni slovanska vzajemnost samo gola fraza, ampak meso in kri, mora tako mejsebojno občevanje biti mogoče. Jedna frakcija Mladočehov je po svojem vodji prof. Masařyku se izjavila, da ni zametavati sprave, temveč je treba gledati, da se primerno premene dunajske punktacije. Pričakovati smemo, da bodo tudi drugi mladočeški poslanci spoznali, da sedanje njih postopanje ni pravo, da ne gre le podirati, temveč da je treba tudi kaj sezidati. Naši zastopniki pa morajo porabiti ves svoj vpliv, da pridobé Čehi za to, da se sprava dožene za vse meševite dežele. To je v našem narodnem interesu, ker delna sprava bi bila našemu narodu le v pogubo. Motijo se tisti, ki mislijo, da

bi vlada in Nemci potem delali spravo drugod, če bi se na Češkem obnesla. Drugod sprava ni v nemškem interesu, in se Nemci drugače ne bodo ogrevali za njo, ako ne bodo videli, da drugače sprave na Češkem ne dosežejo. Že sedaj je mnogo zamujenega. Nemci so že na Češkem marsikaj dosegli, le še nekaj pridobitev, pa bodo kmalu izrekli, da za spravo jim ni dosti več mari. Zadoji čas je že, da avstrijski Slovani spoznamo svoje prave interese in nastopimo pravo politično pot. Če pravi čas zamudimo, ne bodo se napake več dale popraviti, in veliko odgovornost bodo si nakopali oni, ki bi avstrijske Slované vedé ali nevedé zapeljali na napačno pot, na pot pogube.

Pred vsem bode pač treba Čeha prepričati, da se s tako spravo ne odrečejo svojemu zgodovinskemu pravu, temveč da se mu celo približajo. Stališče čeških politikov je v tej reči malo težavno. Z agitacijami za zgodovinsko pravo so Mladočehi tako narod vneli za zgodovinske pravice, da bi hitro se obrnil od vsacega poslanca, o katerem bi misliti mogel, da dela proti temu zgodovinskemu pravu ali da premalo naglašá avtonomijo češke kraljevine. Poslanci sami bodo morali poprej narod preveriti, da bi sprava ne ovirala uresničenja zgodovinskih pravic, temveč bi bilo celo prvi korak za njih uresničenje. O tem bomo pa govorili drugi pot.

Interpelacija o volilnih dogodkih v Istri.

Slovenski in dalmatinski poslanci izročili so (27. t. m.) poslanski zbornici o silovitih volilnih dogodkih v Istri interpelacijo do ministerskega predsednika grofa Taaffeja, kateri sta ime dala poslanca Perič in Pfeifer in so jo razen jugoslovanskih poslancev podpisali tudi drugi člani konservativnega k uba.

Interpelacija se glasi:

Iz poročila legitimacijskega odseka z dné 1. junija 1891 (priloga 159.) o volitvi dr. Vergottinija, s katerim se je po enoglasnem sklepu odsekovem predlagalo, da naj se ta volitev ovrže, je razvidno, kako nezaslišane nepostavnosti so si nekatere volilne komisije dovoljevale vpričo vladnih komisarjev in deloma celo z njihovim pritrdjenjem, da so italijanskemu kandidatu pripomogli k večini enega samega glasa.

Ni ga bilo pripomočka, da bi se bil v zbornico poklical slovanski kandidat, za katerega je bila očitna večina volilcev, ampak ljudstvo je moralo prevzeti težave in razburjenost nove volitve.

Vladna dolžnost bi bila morala biti, za novo volitev vse potrebno preskrbeti, da bi se mogla vršiti postavno, in v ta namen pred vsem vodstvo volitve izročiti bolj zanesljivim organom, kakor so ga opravljali pri prvi volitvi.

To pa se ni zgodilo. Ko so se marveč pri spomladanski volitvi nepostavnosti vršile še le pri poslančevi volitvi sami, pričela je italijanska stranka pri novi volitvi, ki se ravnokar vrši, svoje nepostavno ro-

vanje že pri prvotnih volitvah, da bi si zagotovila dober izid. Pri tej reči pomaga ji jako dosti čudna prikazen, da imajo premnoge občine svoje predstojništvo v mestih in da občinski predstojniki, ki v kmečkih občinah še volilne pravice nimajo, kakor n. pr. v Poreču, Miljah, Kopru itd., sestavljajo volilne imenike, čuvajo njih pregledovanje, političnim uradom pošiljajo došle pritožbe in sodelujejo pri prvotnih volitvah.

Vsled tega vrše se prvotne volitve pod popolnim vplivom italijanskih dostojanstvenikov, kar ima pa ta hud nasledek, da mestno italijansko prebivalstvo na najneverjetnejše načine nadleguje kmečke volilce. Pri zadnji volitvi storjena skušnja bi bila zahtevala, naj se prvotne volitve vrše v kakem od mesta oddaljenem kraju, ali to se ni zgodilo, pač pa so v kmečki občini pomjanski prvotne volitve predstavili na skrajno mejo jako razprostrte občine v Gažon ter na ta način volilcem jako otežili volitev, italijanskim nevolilcem iz Kopra in Buj pa olajšali prihod na volišče.

Najnovejša poročila z volilnega bojišča prinašajo ravnokar novico, da je bilo v Pomjanu 23. t. m. 13 italijanskih volilnih mož izbranih z večino 4 glasov, ker so za nje glasovali ljudje, ki nimajo volilne pravice, in volilce silovito strahovali na volišče došli mestni prebivalci. V Poreču, kjer ima iz Vergottinijeve volitve dobro znani okrajni glavar Eluschegg svoj sedež, vršila se je volitev 19. t. m. Ob dveh imeli so hrvatski volilci 213 glasov, vseh glasov pa je bilo oddanih 315. Spravili so torej poroške prebivalce na noge, kateri v tej skupini še volilne pravice nimajo, pa so se vse jedno udeleževali volitve. Kakor se poroča, volil je tudi deček 16 let star, 7 nevolilcev pa je neki glasovalo celo trinajstkrat. Ko je bila na ta način italijanskim kandidatom zagotovljena večina dveh glasov, bila je volitev od komisije sklenena.

Ali Italijani so sprevideli, da so jo malo predaleč zagazili, ker je bilo oddanih celo več glasov, kakor je v volilnem imeniku vpisanih volilcev; okrajni glavar Eluschegg poročal je torej cesarskemu namestništvu v Trstu, da se je komisija pri seštevanju glasov zmotila, in ga je prosil, da naj se nove volitve razpišejo za 26. dan t. m. Namen je bil dosežen, za slovenske volilce ugodna volitev je bila zabranjena in volilci prisiljeni k novi, hudi volilni borbi.

Enako se je godilo v Vrzaru.

V Miljah so se vršili veliki neredi. Ob dveh popoldne je bila izvolitev hrvatskih volilnih mož zagotovljena, ali italijanska drupal, ki je prevrela v volilno sobo, je napadla Hrvate. Vladni komisar Lukeš je prigovarjal volilcem, da naj ne bodo nehvaležni in da naj volijo Italijane. Volilci, ki plačujejo do 50 gld. davka, pa niso smeli voliti. Na ta način dobili so italijanski kandidatje en glas večine.

Z ozirom na vse to podpisani torej vprašajo:

1. Ali so visoki vladni znani dogodki, ki se vrše pri dopolnilni volitvi poslanca za zahodne okraje isterske?